

POMS bladet

Organ för föreningen
Psykologer inom handikappområdet

Nr 1, mars 2004

Styrelse för Sveriges Handikappspsykologers Förening 2003-2004

Ordförande:	Gunilla Svensson Hosjöstrand 11 791 47 Falun Tel 023-351 37 0730-30 48 78 gunilla_s@hotmail.com	Habiliteringen i Falun Falu lasarett, Psilandersväg 1 791 82 Falun Tel 023-49 03 73 Fax 023-49 05 13 gunilla.svensson@ltdalarna.se
Vice ordförande:	Inga Lundblad-Danielsson Sofiehemsvägen 52 B 907 38 Umeå Tel 090-77 92 08 070-792 31 74 inga.lundblad@sofiehem.ac.se	Kolbäckens habilitering Kandidatvägen 31-33 907 33 Umeå Tel 090-785 42 38 inga.lundblad.danielsson@vll.se
Kassör:	Peter Collsiöö Kronobergsgatan 41 112 33 Stockholm Tel 08-652 48 31 070-484 88 20	Habiliteringscenter Täby för vuxna Kemistvägen 8, 2 tr 183 44 Täby Tel 08-446 36 20 peter.collsioo@hab.sll.se
Konferensansvarig:	Karin Wallgren Snörmakarvägen 45 168 38 Bromma Tel 08-704 90 41 070-484 15 03 k.wallgren@telia.com	Föräldrautbildningen Handikapp & Habilitering Box 175 19 118 91 Stockholm Tel 08-690 60 40 Fax 08-690 60 22 karin.wallgren@hab.sll.se
Sekreterare:	Inger Claeson Storängsgatan 33 413 19 Göteborg Tel 031-82 13 28 0706-38 74 61 ingerclaeson@hotmail.com	Habiliteringen Älvstranden Verkmästaregatan 7 417 57 Göteborg Tel 031-744 27 14 Fax 031-744 27 10 inger.claeson@vgregion.se
Vice kassör:	Mattias Eriksson Södra Esplanaden 3 B 223 54 Lund Tel 046-211 24 70 073-781 17 55 meriksson@hem.utfors.se	Socialförvaltningen Handikappomsorg Stadshuset 241 80 Eslöv Tel 0413-625 43 mattias.eriksson@eslov.se
Vice sekreterare:	Åsa Korsfeldt Svarvaregatan 3 561 35 Huskvarna Tel 036-13 89 34	Barn- och ungdomshabiliteringen Hus M4 Ryhov Jönköping Tel 036-32 43 87 asa.korsfeldt@ltjkg.se
POMS-bladet:	Bo Kahnberg Floravägen 41 664 32 Grums Tel 0555-102 15 kahnberg@swipnet.se	Landstingets Psykologenhets Karolinen Företagscenter Växnäsgratan 10 653 40 Karlstad Tel 054-61 40 71 070-312 56 31 pomsbladet@poms.nu

Innehållet i detta nummer av POMSbladet:

SHPF:s styrelse från 2003-09-17	sid 2
Redaktionens sida	sid 4
Styrelsens sida	sid 5
Begåvningsutveckling – begåvningsnedsättning – en rådande begreppsförvirring? (Inga Lundblad-Danielsson)	sid 7
Vi har läst:	
<i>Reservkraft</i> av Tomas Sjödin (Inga Lundblad-Danielsson)	sid 9
<i>...och Att möta det oväntade</i> av Bim Riddersporre (Gunilla Svensson)	sid 10
Till minne av Ulla Nilsson (Anna-Stina Geust, Anne Thinesen- Grönmark och Maria Wahlberg)	sid 15
Nätverken	sid 16
Om hemsidan och POMS-bladet	sid 17

Sagt av en av redaktörens klienter/patienter:

Jag får vara glad att jag är som jag är, fast jag inte blev vad jag skulle!

Framsidan: Nils Ferlin, filipstadspoeten. I Filipstad sitter han på en bänk, vid Stora torget i Karlstad dansar han på bordet.

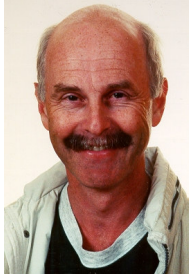
Nästa nummer av POMSbladet beräknas publicerat här på nätet 15 maj

Deadline: 3 maj. Maila gärna ditt bidrag till pomsbladet@poms.nu

Medlemskap i föreningen erhålles lämpligen genom att fylla i formuläret på vår hemsida på www.poms.nu.

Välkommen du också!

Redaktionen sida

Så är vi då en renodlad webbtidning!
För att vi ändå inte ska känna oss alltför vilse så har vi valt att bibehålla POMS-bladets utseende så mycket det nu bara är möjligt.
Du har säkert sett att de POMS-blad som finns på hemsidan finns i två

versioner varav "pdf-versionen" är identisk med den tryckta tidningen.

Vi fortsätter med det. Du kan alltså välja att läsa artikel för artikel och hoppa mellan dessa som du vill på datorn (HTML-filerna) eller du kan välja att skriva ut pdf-filen och få nåt att hålla i handen.

Vill du komma ursprunget väldigt nära, och vill trixa lite med dator och skrivare så kan du – när du ska skriva ut POMS-bladets pdf-version – välja "Arkiv → skriv ut → udda sidor".

Därefter fattar du pappersbunten, med en anseelig mängd tur lägger du den sedan på rätt sätt i skrivaren igen och sedan begär du utskrift av "jämna sidor".

Räkna med stor pappersförbrukning i början, för visst är det så att Murphy's Law gäller, dvs kan man lägga felvänt så gör man det. Men med övning erhåller du slutligen en tidning med text på båda sidor av papperen som starkt påminner om gångna tiders pappers-POMS-blad! (du har efter detta förfarande sannolikt *inte* sparat papper, tvärtom) Lycka till!

Detta nummer domineras av bidrag från styrelsens medlemmar, det är bra. Det är dock ännu bättre med flera bidrag från medlemmarna. Just DIN verklighet och DINA tankar är av högsta intresse för oss! Skrivklåda påbjudes därför härmed, annars blir POMSbladet bara en megafon för styrelsen.

Till hösten planeras en endagskonferens tillsammans med årets årsmöte. Innehållet känns i högsta grad aktuellt och dags att ta upp: *begåvning och begåvningshandikapp!* Dessa begrepp, som vi dagligen hanterar, behöver sannolikt genomlysas en del efter åren som gått sedan vi läste Gunnar Kyléns avhandling (vår ABC-bok). Hur ser forskningen idag på dessa begrepp?
Läs vidare Ingas artikel och inspireras till tankemöda!

Ämnet avses tas på så stort allvar att det finns planer på en fortsättning på nästa års tredagarskonferens.

§

En smärre revidering av våra stadgar pågår, aktualiserad främst av att lagstiftningen ändrats och vi inte längre talar om omsorgspsykologi. Det rör sig alltså främst om en rent redaktionell verklighetsanpassning. Men utöver detta föreslår styrelsen ändringar rörande medlemskap.

I nuvarande stadga avgör faktiskt inte den enskilde om han/hon vill gå ur föreningen, utan det gör styrelsen! Ingen hänsyn till vår grundlagsskyddade föreningsfrihet finns således här. Den formuleringen föreslås följaktligen ändrad.

En annan svaghet i våra stadgar är att vår förening hittills saknar möjlighet att utesluta medlem av andra skäl än försummad medlemsavgift. De flesta föreningar har regler kring hur man förfar vid de förhoppningsvis sällsynta fall då någon medlem agerar till allvarligt men för organisationen. Styrelsen föreslår således att möjlighet ska finnas att utesluta den som allvarligt skadar föreningen eller motverkar dess syften. För detta krävs enigt styrelsebeslut, dessutom kan sådant beslut överprövas av nästa årsmöte.

Styrelsens ändringsförslag ligger nu på förbundets bord för granskning, efter eventuella justeringar kommer det sedan att föreläggas nästa årsmöte för beslut. Nuvarande stadga och vårt förslag till ändringar med motiveringar kan du se på våra medlemssidor på hemsidan.

Tag förresten för vana att regelbundet besöka vår hemsida! Mattias gör ett fint jobb där och vi vill att hemsidan ska vara en dynamisk träffpunkt, ständigt aktuell. En hel del information kommer du säkert att finna både här i vår medlemstidning och på andra platser på hemsidan. Skillnaden är väl främst den periodiskt förekommande produktionen av POMSbladet, medan hemsidan i övrigt är färskvara!

Miljöbilderna i detta POMSblad har inte annat syfte än att visa hur det kan se ut i Karlstad en torsdagsförmiddag i början av mars!

Bo Kahnberg

(Canis lupus – Värmlands
landskapsdjur)

Styrelsens sida

Styrelsen har träffats den 23/2 i Stockholm. Det händer mycket nytt inom föreningen. Du har ett POMS-blad som inte är ett blad så vida du inte väljer att ta ut tidningen i pappersformat. Ditt nya

tidskriftställ i datorn kräver inte samma rumsliga utrymme. Men du kanske tillhör dom som vill samla i tidskriftställ som du ser och vill ha något att hålla i handen.

På www.poms.nu kan du se vad som händer inom nätverken.

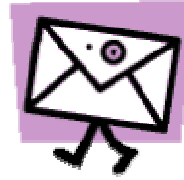
Nya nätverk växer fram. Du kan genom Anders Svensson som är kontaktperson för nätverk "Utvecklingsstörning och sexuella övergrupp" beställa en informationsbroschyr. Genom Lydia Springer (lydia.springer@lul.se) kan du få information om arbetet med policy i handläggning av dessa frågor. Lydia är kontaktperson för nätverk "Föräldrar med intellektuella begränsningar.

Kontaktperson Stefan Lycknert (Stefan.Lycknert@HAB.sll.se) meddelar att PSYKOTERAPINÄTVERKET träffas i Stockholm den 7/5. För information om psykoterapimottagningen se: www.habilitering.nu/vux/vuxSpec/psykoterapi.h tml.

Nätverket för kommunalanställda psykologer genom Mattias Eriksson som utvecklats i landets södra delar, välkomnar kontakt med kollegor i andra delar av landet för erfarenhetsutbyte.

Du kanske har synpunkter på den nuvarande tidningsformen eller medlemssidan? Hur gärna av dig genom någon kommunikationsväg så att styrelsen får impulser från hela föreningen. Debattera gärna på den nya "anslagstavlan" som du når via hemsidan.

Styrelsen har uppfattat önskemål att aktualisera vad vi idag menar med begåvning. Konsekvenser av att leva med ett begåvningshandikapp i dagens samhälle. Höstens studiedag kommer att belysa begreppet begåvning utifrån aktuell forskning. Styrelsen har skrivit en inbjudan till ett antal forskare i syfte att kunna arrangera en givande dag. Tanken är att vi sedan ska fortsätta att fokusera denna kärnfråga -begreppet begåvning och konsekvenser för liv och leverne i dagens samhälle. Följande brev har skickats till utvalda personer:

Angående en arbetskonferens med fokus på begreppen "Begåvning - Intellektuella funktionshinder" i dagens forskning.

Här kommer en förfrågan från yrkesföreningen SHPF (Sveriges Handikappspsykologers förening)

Vår förening ordnar varje år en konferens alternativt studiedag med ett tema som är aktuellt för psykologerna inom Handikappområdet. Ett uttalat önskemål är att få möjlighet att fördjupa förståelsen för begreppen **Begåvning - Intellektuella funktionshinder, utifrån aktuell forskning och testutveckling.**

Föreningens medlemmar står dagligen inför uppgiften att kartlägga kognitiva funktioner genom utredningar. Vår målgrupp är personer med funktionshinder avseende kognitiva brister utifrån olika orsaker. Det kan vara som följd av MMC, påverkan av strålbehandling vid onkologi, medfödda - och förvärvade hjärnskador. Vi benämner inte detta som begåvningshandikapp trots att de kognitiva svårigheterna påverkar inlärning och vardagsfungerande i stor utsträckning. En stor målgrupp inom habiliteringen har emellertid olika grader av utvecklingsstörning, begåvningshandikapp, intellektuella funktionshinder, Mental Retardation. (Vilket namn vi nu använder)

Gunnar Kyléns begåvningsnivåer A, B, C har länge funnits som en referensram med utgångspunkt från Piagets beskrivning av barnets utveckling av tänkandet. Vi är också intresserade av hur Piagets teorier om barns intellektuella utveckling håller idag utifrån modern kognitionsforskning.

Det är nu dessa begrepp vi skulle vilja fördjupa förståelsen för på en arbetskonferens i höst den 22/10 i Stockholm i samband med föreningens årsmöte.

Hur vi lägger upp vår konferens beror på intresset från Er att medverka.

Vi har inte någon heltäckande lista på vilka vi ska tillfråga. Du är en av dem som du ser vi tror har intressanta tankar på detta område.

- **Vilken konsensus om begreppet begåvning har forskare av idag?**

- **Hur påverkar dagens neuropsykologiska kunskap synen på begåvnings teorier och hur avgränsar vi lindrig utvecklingsstörning - andra kognitiva brister?**

Vi hoppas få svar av flera forskare för att kunna ordna en spännande studiedag i höst. Vi tänker sedan fortsätta på 2005 års sommarkonferens med inriktning på betydelsen av utvecklingsstörning för liv och leverne i dagens samhälle.

Vilka olika dilemman angående bedömning av utvecklingsstörning har du i din yrkesmässiga vardag?

Håkan Nyman och Malin Lindblad har skrivit en mycket viktig artikel i Psykologtidningen nr 3/04 om betydelsen om hur återkopplingen av bedömning går till. Det borde vara självklart att resultatet diskuteras med personen som medverkat i bedömningen. Jag tror som artikelförfattarna att dessvärre detta är eftersatt. Syftet med bedömning är att klarlägga konsekvenser i vardagen för den enskilda person, huvudpersonen. Det händer ibland trots goda försök till begriplig återkoppling att föräldrar inte har kunnat ta till sig att barnet har en utvecklingsstörning. Ibland kan det vara känslomässigt svårt att ta emot allvarliga besked. Sanningen att säga tror jag att många psykologer inte uttrycker sig tillräckligt klart. Kanske för mycket luddiga omskrivningar eller att budskapet inte ges på ett begripligt pedagogiskt sätt som kan tas emot. En mamma kanske säger - "Jag vet att vi ansökte om särskola för att sonen är litet sen men att han har ett förståndshandikapp har jag aldrig hört talas om!"

En annan - "Jag vet att hon har en utvecklingsstörning men hon är inte dum!" Hur tydliga har vi varit? Vilka ord har vi använt? Vad vet vi om vilka bilder som skapas i mottagarens medvetande. Vi vet ju hur avgörande den första informationen som läkaren ger påverkar förväntan om barnets utveckling på ett genomgripande sätt. Det är därför viktigt att vi funderar på hur informationsprocessen påverkar utvecklingen på ett genomgripande sätt.

Jag minns Stefan Ilstedts "viktigpapper". Den kortfattade beskrivningen av utredningsresultat och viktiga konsekvenser för den enskilde. Sammanfattningen "vad är viktigt för mig, vilka viktiga andra behöver veta detta". Du berättade om detta på Sunnekonferensen. Skriv på

anslagstavla! Gör det ni andra som har erfarenheter om återkopplingsprocessen och medvetandegörandet om konsekvenser av bedömningar.

Inom vår förening och även på neuropsykologernas riksstämma uppmärksammades att det finns brister i Psykologutbildningen om kunskap om funktionshinder och utredningsmetodik. Det är angeläget att psykologer som arbetar inom handikapp och det neuropsykologiska området får en gedigen grund oavsett på vilken ort man utbildar sig. Kunskapen är givetvis viktig om annorlunda utveckling även för psykologer verksamma inom andra områden.

Karin Wallgren har för styrelsen räknat skrivit till respektive studieort för att vi ska få veta vad och under vilka kurser kunskap om funktionshinder och utredningsmetodik ges. Vi kommer att redovisa detta i tidningen senare.

Styrelsen följer Carlbeckutredningens arbete. Vilka synpunkter/farhågor har du om framtidens särskola och inkludering inom grundskolan? Vilka erfarenheter har du? Vilka villkor behöver säkras för att framtidens skola ska bli en skola för alla? Vad behövs för den goda inkluderingen?

En gnistrande solig sista dag i februari lockar mig ut och sätter därför punkt på styrelsens sida.

Gunilla Svensson
Gunilla.svensson@ltdalarna.se

Ur läsebok för folkskolan 1868:

*Då Gud två öron och en mun dig gav
vad kan du lära därav?
Mitt råd du dig erinre,
att du bör höra dubbelt mer,
och tala dubbelt mindre!*

Fortfarande har vi två öron (två ögon) och en mun!

Begåvningsutveckling - begåvningsnedsättning - rådande begreppsförvirring?

Hur påverkar senare års forskning inom olika fält såsom neuropsykologi, kognitionsvetenskap, utvecklingspsykologi vår syn på definitioner om begåvning eller teorier om begåvningsutveckling?

Kylens teori om begåvningsutveckling

Barn- ungdomar och vuxna med intellektuella funktionshinder, utvecklingsstörning är en stor del av våra "brukare". Vi som arbetat ett antal år inom habilitering har fått vår kunskap och teoribildning om begåvningsutveckling och begåvningsnedsättning utifrån Kylens teorier. Hans utgångspunkt är Piaget och hans teorier om barns intellektuella utveckling i olika stadier, som skiljer sig åt kvalitativt mot ökande abstraktionsnivå. Många av oss ställs inte sällan i vårt arbete att föreläsa om begåvning, begåvningsutveckling, begåvningsnedsättning. För oss som arbetar med barn kan det handla om att informera föräldrar, förskole, skolpersonal. Inför skolstart är det extra viktigt att diskutera konsekvenser av barnets funktionshinder.

Begåvning är svårt att definiera och någon enhetlig definition finns inte idag, utan Kylan försöker beskriva begåvningsfunktionen. Enligt hans teorier utvecklas begåvningen normalt i 4 olika stadier, där stadierna skiljer sig åt kvalitativt. En person med ett begåvningshandikapp har en hämmad förståndsutveckling, som i och för sig följer samma utvecklingslinjer, men en mera långsam utvecklingstakt och ett "lägre tak", beroende på graden av utvecklingsstörning. Ett begåvningshandikapp har den person vars begåvning inte når upp till det fjärde stadiet..

De stadier som Piaget beskriver i sina teorier om olika abstraktionsnivåer i tänkandet, hur stämmer de med aktuell neuropsykologisk forskning? Stämmer hans tidsangivelser för objektpermanens och hur stämmer modern minnesforskning med Piagets beskrivning av t.ex "evokatitv minne"?

Begåvningsstest.

Hur konstaterar vi att ett barn har ett begåvningshandikapp? Vi bedömer barnets

utveckling med ett modernt intelligenstest med någon av Wechslerskalorna t.ex. Här definieras intelligens som en förmåga att lösa abstrakta komplexa problem. Vi följer internationell praxis och DSM IV (mental retardation), där gränsen för utvecklingsstörning finns två standardavvikelse under normalzonen, vid IK 70. Men denna gräns är konstruerad och resultatet på ett IQ-test är därför ej tillräckligt för att diagnosticera utvecklingsstörning. Barnets utveckling måste följas över tid, en kvalitativ analys av testresultatet måste göras tillsammans med andra viktiga uppgifter om barnets utveckling. Utvecklingsstörning kan också anges som en social och en administrativ definition. Hur utredning av utvecklingsstörning kan kvalitetssäkras ha Örebropsykologerna så förtjänstfullt sammanställt i ett dokument, som nu fått sina uppföljare i olika delar av landet. Det krävs kunskap och erfarenhet för att diagnosticera utvecklingsstörning. När vi mäter intelligens med ett intelligenstest, är det den allmänintellektuella nivån som avses mätas. Men i vilken grad mäter verkligen de olika deltesten i WISC abstraktionsförmågan hos barnet? Hur kopplar vi resultatet på ett I.K-test, intelligensålder, med Kylens begåvningsnivåer, hos barn? Vilken eller vilka faktorer avser vi med begåvning?

Leiter är ett annat numera vanligt mätinstrument för generell begåvning. Detta test avser mäta en generell logisk förmåga, utan inblandning av språklig förmåga, eller inlärd faktakunskaper, sålunda mindre känsligt för kulturbundenhet. En del utav de barn vi möter idag med neuropsykiatriska diagnoser, kan uppnå ett generellt resultat mätt med Leiter på I.K mellan 50-70, men är normalbegåvade enligt WISC. Skillnaden mellan verbal och performance är då så stor att det inte går att använda sig av ett genomsnitt då det gäller I.K. Ett motsatt resultat är inte heller sällsynt, ett högt eller exceptionellt högt resultat på performance och ett resultat på verbal del avsevärt under normal. Ojäma begåvningsprofiler är mera regel än undantag hos många barn, och ökad kunskap om differentialdiagnoser har gjort det

än svårare att diagnosticera utvecklingsstörning. En del barn med dubbla diagnoser ex autism/utvecklingsstörning kan med rätt stöd och anpassningar visa sig vara normalbegåvade mätt med intelligenstest efter ett antal år.

Att utreda barn idag ställer i och med ökad kunskap om differentialdiagnoser, större krav på psykologen som testare, om olika test/mätinstrument, testkunskap och handlar oftare om en neuropsykologisk utredning. Hur ser kunskaperna om utvecklingsstörning ut hos de neuropsykiatriska team som idag utreder barn med kognitiva svårigheter? Största svårigheterna handlar förstås om barnen i gränslandet på en generell utvecklingsnivå mellan IK70 och 80. Om begåvningsprofilen dessutom är ojämn, vilket ofta är fallet, hur säkra är vi på diagnos-funktionsnedsättning?

På en fördjupningskurs på universitet i barnneuropsykologi som jag läste 2001, likställdes utvecklingsstörning med utvecklingsavvikelse (d.v.s. den amerikanska definitionen), och som exempel angavs språkstörningar, dyslexi, Cp-skador, neuropsykiatriska diagnoser. Begåvningshandikapp omnämndes inte alls på kursen och då vi från barnhabiliteringen efterfrågade kunskaper om begåvning, fick vi till svar att man inte hade kunskaper om det!!

(Klarälven och Karstad teater)

Kognitionsforskning

Kognitionsforskningen idag fokuserar på olika delar av kognitionen, ex minne, perception, uppmärksamhet. Kunskaperna om olika

kognitiva processer har ökat lavinartat och samtidigt råder flera olika hypoteser angående "högre" mera abstrakta processer. Då det gäller autismspektrastörningar har forskningen om vilka kognitiva funktioner som är drabbade varit mycket intensiv både i Sverige och internationellt. De kognitiva funktioner som är nedsatta eller begränsade är mentalisering, (theory of mind), exekutiva funktioner, centralt samband, automatisering. Dessa funktioner kan också ses som delar av begåvningen och flera av dess finns också med som kriterier för utvecklingsstörning.

Kognitiv neurovetenskap.

Kognitiv neurovetenskap är studiet av kopplingen mellan hjärnfunktion och neurala processer. Här beskrivs t.ex. olika teorier om uppmärksamhet, hur uppmärksamhet är kopplat till olika mentala system, där exekutiv uppmärksamhet syftar på ett slag "överordnad" kontrollerande uppmärksamhet. Förmågan till uppmärksamhet verkar vara nära kopplad till medvetande. Studier av medvetna upplevelser indikerar att samverkan mellan många hjärnregioner är kritisk för att medvetna upplevelser ska uppkomma. Således får exekutiv uppmärksamhet avgörande betydelse för olika kognitiva processer.

Modern minnesforskning har visat att de två system man tidigare pratat om som kort- respektive långtidsminne, verkar bestå av flera olika komplexa minnessystem. Arbetsminne (working memory), kallas för kognitionens "nav" och ses som viktig i samband med utförandet av komplexa uppgifter, ex Ravens matriser, Tower of London och en viktig förmåga då det gäller logiskt resonerande. Det är känt att personer med begåvningsnedsättning har en nedsättning i arbetsminnet. Men långtidsminnet, hur är kopplingen till begåvningen här? Utifrån modern minnesforskning består långtidsminnet av olika minnessystem, ex episodiskt minne, semantiskt minne, priming, minne av färdigheter, vilka alla förknippas med olika neurala system. Minnets funktion indelas också i olika faser. Såsom inkodning, lagring, framplöckning. Skador eller funktionsnedsättningar, som påverkar någon av dessa faser - får naturligtvis stora konsekvenser för hela systemet.

Affektiv neurovetenskap handlar om emotionella kognitiva processer. Emotionell perception ex handlar om avkodning av emotionella ansiktsuttryck. Den neurala bas, som anses inblandad är bl.a Amygdala, som

man just under senare år upptäckt funktionen av. Emotioner och sociala samspel är nära förknippade med varandra. Social perception t.ex. är perception av information som avslöjar andras intentioner och är kopplade till temporala cortex i samverkan med amygdala. Många olika domäner studeras inom kognitiv neurovetenskap, "högre" processer såsom tänkande, problemlösning, deduktivt resonerande, förmågor som handlar om hög grad av abstraktionsförmåga i tänkandet.

Utvecklingspsykologi

Ett försök att kombinera modern spädbarnsforskning med psykodynamisk teori har gjort Sterns teorier till en utvecklingspsykologi i vår tid. Han diskuterar hur barnet upplever sin värld, hur barnet uppfattar andra människor och sig själv. Viktiga begrepp hos Stern är känslan av själv, känslan av begynnande själv, kärnsjälv, subjektivt själv, verbalt själv och berättande själv. Varje ny form av känslan av själv kommer att motsvaras av en ny domän för relaterande. Alltså hur känslan av själv påverkar olika aspekter av interaktionen med omgivningen.

För varje känsla av själv är olika kognitiva processer involverade ex perception, uppmärksamhet, motorik, tidsuppfattning och hur barnet formar inre representationer av sig själv och i samspel med andra. Han menar också att episodiskt minne börjar tidigt, redan under de första månaderna, och så även imitation. Via turtagning skapar barnet generaliserade minnen.

Stern talar också om mentala tillstånd som har stor betydelse för barnets sociala utveckling;

- Delad uppmärksamhet, (joint attention)
- Att ha samma intentioner"
- Att dela känslomässiga tillstånd

Enligt Stern kan man se barnets utveckling i olika nivåer, som inte försvinner för att en högre form utvecklas, utan ligger kvar och är en integrerad del av självet. Utvecklingen sker inte i en linje eller i olika trappsteg utan är mera cirkulär. Sterns teorier kan ses som ett viktigt bidrag till förståelsen av hur begåvningen utvecklas och hur barnets behov ser ut beroende på hur känslan av själv har utvecklats.

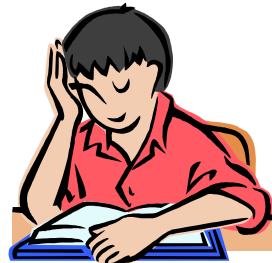
I Sterns teorier har man övergett stadietanken och beskriver barnets utveckling utifrån neuropsykologiska rön om "fönster", i hjärnans utveckling under utvecklingsstadiet. Barnet erövrar så olika domäner i samspel med sin omgivning. Kan vi utifrån Sterns teorier få

ytterligare förståelse för barnets intellektuella utveckling och på så sätt vidga förståelsen för behov och bemötande hos barn/ungdomar på tidig utvecklingsnivå?

Ja, kära kollegor börjar ni känna er förvirrade nu? Det kan ju kännas tryggare att hålla fast vid Kylens beskrivning av begåvningsutvecklingen, men jag frågar mig, håller den idag och är den tillräcklig för att försöka förstå något så komplext som en människas begåvning?

Avsikten med detta lilla inlägg har varit att problematisera och ställa mera frågor kring hur vi idag definierar och förstår begåvning. Det är vi psykologer som arbetar inom habilitering som anses vara experter på begåvningsbegåvningsnedsättning. Har vi tagit till oss och integrerat moderna kunskaper? Ni som känner igen er i detta eller har synpunkter kring dagens syn på begåvning är välkomna att skicka bidrag till POMS-redaktionen. Dessutom håll utkik efter en utbildningsdag i oktober som kommer att handla om aktuell forskning kring begåvning.

Inga Lundblad-Danielsson

Vi har läst...

Reservkraft

Av Tomas Sjödin

Tomas Sjödin, skribent, krönikör och pappa till tre söner har skrivit ytterligare en bok, som kan ses som en uppföljare till "När träden avlövas ser man längre från vårt kök". På ett mycket personligt och engagerande sätt, delar han med sig av livet och tankarna kring hur det är att vara förälder till två barn med en progredierande hjärnsjukdom.

Med nyfikenhet, men om jag ska vara ärlig med en viss oro i maggropen börjar jag läsa boken om den egentligen omöjliga uppgiften att som förälder förhålla sig till det faktum att två av ens barn gradvis försämras av en sjukdom som leder till döden. Går det att överleva med förståndet i behåll, frågar jag

mig? Går det att överleva och ändå ha en grundkänsla av att livet är gott? Vad krävs i så fall av psykisk styrka?

Tomas tar oss med på en vardagsnära och samtidigt osentimentalt naken skildring av detta speciella föräldraskap. Han bjuder in oss att dela de existentiella frågorna som livet tillsammans med barnen väcker. Vad är meningen med denna prövning och går det att överhuvudtaget göra det obegripliga begripligt?

Han tar oss med till sjuksängen, där han håller handen på sin sons hjärta och pratar lugnande för att dämpa ångest och krampfall. Samtidigt visar han på möjligheten att leva i nuet, att se varje ögonblick av det goda i livet. Kärleken till barnen genomsyrar hela boken som en röd tråd och de många stunder av glädje och lycka tillsammans med dem.

I vardagen finns också ständigt de existentiella frågorna med och allt det som måste omprövas. Tomas är kristen och vad händer med gudsbilden när det finns så mycket tvivel? Går det att behålla tron på en god Gud, som är allsmäktig? Det finns en gräns och det är barnens lidande, barnens smärta och ångest. Hur förstå meningen med det? Han beskriver den vanmakt man som förälder kan känna av att inte kunna ta bort smärtan för sitt barn. Boken ger här inget svar, utan mer ett svar som handlar om att det inte går att förstå meningen med allt och att det i det också finns en slags förtröstan. Så är livet också – smärta, sorg, glädje sida vid sida.

Han försöker hitta tecken, spår, ord, som kan ge honom styrka och mod att komma vidare och behålla kärleken till världen. I författarens inre kamp och de tankar han delar med sig till oss, blir många frågor allmängiltiga. På något sätt handlar det om oss allihop och hur vi ser på livet. Vad ger mening, vad ger kraft? Kan vi lära oss något av livets mörkaste sidor?

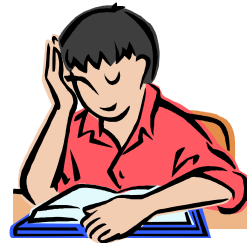
Författaren visar med en fantastisk övertygelse att det går, att det faktiskt är möjligt, att det går att hitta en mening i det till synes meningslösa genom "att inte släppa taget om det svarta förrän man kramat ut åtminstone en gnutta ljus". Det är inte genom att försköna verkligheten eller att göra om den, utan att våga möta det allra svåraste, som också möjligheten till hopp finns. Han beskriver hur möten med människor, öppna ärliga samtal mellan människor, människor som visar omtanke, möte med människor i liknande livssituationer kan vara just detta ljus.

Det är som om livet, när det är som mest avskalat och naket, när det ter sig som litet och begränsat, plötsligt kan öppnas till något nytt. Plötsligt kan blicken öppnas, en ny känslighet öppnar nya sinnen, som kan ge nya perspektiv.

Det är svårt att läsa boken utan att ryckas med i författaren intensiva sökande och i hans kamp för kärleken och det goda. Jag kan inte låta bli att tänka på några ord jag hörde av en av fjolårets sommarpratarna, en pappa till ett barn med autism. Han pratade om föräldrar till barn med funktionshinder som "vardagen hjältar".

Jag vill rekommendera denna bok till alla som möter föräldrar till barn med funktionshinder, och framförallt till psykologer, eftersom boken ger en fantastisk skildring av en förälders mod och styrka, en beskrivning av de strategier som kan vara möjliga för att omvärdera livet när det är som allra svårast, utan att fastna i bitterhet.

Inga Lundblad-Danielsson
Psykolog i Umeå

...och

Att möta det oväntade

- Tidigt föräldraskap till barn med Downs syndrom

Bim Riddersporres doktorsavhandling.
Institutionen för psykologi, Lunds universitet
2003.

Avhandlingen är recenserad i tidskriften Intra nr 4/03 och Psykologtidningen nr 22/03 men jag vill att den även ska uppmärksammas i POMS-bladet.

Bim har gjort en avhandling i syfte att genom en empirisk undersökning öka förståelsen av tidigt föräldraskap till barn med Downs syndrom. Utgångspunkt har varit föräldrarnas livsvärld och metoden har varit att Bim tillsammans med specialpedagog Anette Herslow besökt tio familjer i deras vardag under några timmar varje gång. Både Bim och Anette har många års erfarenhet av arbete med föräldrar och spädbarn som psykolog respektive specialpedagog inom

spädbarnspsykiatri på behandlingshemmet, Viktoriagården i Malmö.

Varken video, bandspelare eller anteckningsblock har använts vid besöken. Anette och Bim har försökt fånga hur det är att bli förälder till ett barn med Downs syndrom, att möta det oväntade. Familjen har under barnets första år fått regelbundna besök av Bim och Anette. 125 sådana besök utgjorde det empiriska materialet som analyserades och tolkades i avhandlingen. Målsättningen, skriver Bim, har varit att få ökad förståelse för hur det är att bli förälder till ett barn med Downs syndrom. Bim har valt att kalla metoden ett medföljande arbetsätt. Föräldrarnas upplevelser, samtal och berättelser om föräldraskap samt Bims egna upplevelser från besöken i familjen är utgångspunkten för att skapa förståelse i dialog med föräldrarna.

Bim har också skapat något hon kallar narrativa rekonstruktioner, dvs korta skönlitterära textavsnitt i form av dikt, saga, fabler. Detta i syfte att formulera egna upplevelser. Den i avhandlingen inledande narrativa rekonstruktionen lyder:

Livet!

Vi gav dig livet

Kommer du att förstå dig på det

Vi ger dig kärlek.

Kan du ta emot den

Vi ger dig trygghet

Kommer du att lita på oss

Du ser på blommorna som växer

Du skrattar när vi möter dig

Du ber om tröst när du är rädd

Du är allt vi har drömt om

De vill att vi ska träna dig

Kommer vi att klarar det

De vill att vi ska stimulera dig

Kommer vi att orka med det

De vill vara med och bestämma

Kommer vi att gå med på det

Du lär dig saker av nyfikenhet

Du drivs av din egen lust

Du är ju barn till oss

Du är allt vi drömt om.

Det är tre teman som beskriver viktiga områden av föräldraskapet i avhandlingen: Synen på barnet, skapandet av föräldrarollen samt betydelsen av att få ett barn med Downs syndrom. Ett centralt mer övergripande tema hur föräldrarna valde att förhålla sig till motstridiga känslor beskrivs av Bim genom tre olika förhållningssätt: *Idealiserande, kämpande* samt *vardagligt* förhållningssätt. Föräldrar med det mer vardagliga förhållningssättet menar Bim undvek mycket allt för starka känslor. Man försökte i stället streta på i vardagen och att inte låta det faktum att man har ett barn med Downs syndrom påverka levernet. Idealiserande föräldrarna tog fasta på den ljusa sidan av situationen och bejakade framför allt sina positiva känslor. De kunde t ex uttrycka: Det är tur att just vi är utvalda att ta hand om ett barn som kräver extra omsorger eftersom vi har förutsättningar att kunna ge så mycket. De kämpande föräldrarna såg tillvaron mer som en kamp för barnet mot en oförstående eller fiendlig omvärld. Kämpandet kunde då även innebära att kämpa om att få resurser för barnet. Dessa föräldrar kunde även ha ett mer kritiskt förhållningssätt till Habiliteringen i form av en ambivalens att vara tvungen att samarbeta med flera personer på Habiliteringen. De mer idealiserande föräldrarna kunde vad det gäller kontakten med Habiliteringen mer uttrycka: Tänk att ett helt team är till för bara oss.

Avhandlingen ger oss mycket viktig kunskap om föräldrarnas upplevelser av att få ett annorlunda barn- mötet med det oväntade. Hur detta präglar förhållandet och föräldraskapet. Jag tror att det som beskrivs om föräldrar till barn med Downs syndrom är generellt även för andra föräldrar som får ett barn med en annorlunda utveckling. Det oväntade gör oss vilsna, sårbara och beroende av stöd.

Metoden med det sk medföljande arbetsättet i dialog med föräldrar fick enligt Bim först inte vetenskapligt gehör. Avhandlingen är just genom denna metod mycket lättläst. Det är lätt att ta till sig innehållet just p.g.a. att Bim har låtit föräldrarna komma till tals. Den är annorlunda i sin lättillgänglighet både för föräldrar och yrkespersoner inom Habiliteringen. Den är vetenskaplig på ett beskrivande, levande sätt. Härligt befriad från statistiska tabeller, %-siffror och "rutor".

Genom de narrativa konstruktionerna lyfts det unika, det individuella till mer generaliserad kunskap. Avhandlingen ger oss mycket värdefull information. Bim skriver att många inom Habiliteringen har haft invändningar och inte känt igen sig. Jag både känner igen mycket från egen erfarenhet samtidigt som annat inte känns igen. Avhandlingens värde är att fördjupa förståelse för föräldrarnas upplevelser om vad som kan kännas svårt i utvecklandet av föräldrarollen och kämpigt i förhållande till Habiliteringen. Det skulle vara välkommet om många av oss psykologer följde Bims exempel att fördjupa kunskapen på liknande sätt inom flera områden så att vi kunde utveckla dialog mellan professionella och den målgrupp som är beroende av Habiliteringens insatser. Det finns mycket som vi kan göra för att förbättra vår verksamhet för dem som är beroende av oss. Det väsentliga är att belysa hur vi kan bli mer lyhörda i dialog med föräldrar och hjälpa föräldrar att känna sig accepterade i sina motstridiga känslor till barnet, sinsemellan och till oss på Habiliteringen. Det är viktigt att vi hela tiden har en öppen dialog med föräldrar och funderar var på skalan föräldrarnas upplevelser kontakt med Habilitering är. ”- *Påfrestande att behöva ha kontakt med Habiliteringen*” eller ”- *Tänk att ett helt team är till för oss*”, som det uttrycks i avhandlingen. Det finns mycket vi kan göra för att öka förståelse för den unika familjens behov. Anpassa hur stödet erbjuds, BVC-grupper på Habiliteringen, information till föräldrarnas nätverk, erbjuda syskongrupper, information till mor- och farföräldrar. Det finns mycket förbättringar att göra i dialogen mellan Barnkliniken och Habiliteringen. T ex ge återkoppling till barnläkare om hur viktigt det är hur läkare ger besked till föräldrar. Just denna första information präglar familjen under många års tid.

Jag har under juledigheten haft många tankvärda stunder framför brasan tillsammans

med avhandlingen och jag hoppas att många av er kommer att läsa den så att vi kan fortsätta att tillsammans diskutera hur vi arbetar som psykologer inom Habiliteringen och möter föräldrar som möter det oväntade.

Jag har arbetat i 20 år i ett team på Habiliteringen i Falun som möter familjer med barn med Downs syndrom. Jag arbetar även i andra team men just nu går mina tankar till detta speciella team. Bim skriver att många som arbetar inom Habiliteringen har reagerat på delar av innehållet i avhandlingen. En poäng med att skriva är väl att det väcker debatt. På samma sätt som föräldrar till barn med Downs syndrom jämför barnets likheter olikheter med andra barn. Likheter och olikheter med andra barn med Downs syndrom. På samma sätt har vi psykologer behov av att sortera: vad är lika, vad känner vi igen oss i och vad är olika. Det ligger i sakens natur att vi gör så. Det kanske finns vissa mönster i föräldrars sätt att förhålla sig till det motstridiga som Bim beskriver i likheter och olikheter. Min personliga erfarenhet och förundran har genom åren varit att så många föräldrar så snart återhämtar sig efter den första chocken och hittar ett positivt förhållningssätt i föräldraskapet och till samarbete med Habiliteringens team. Därmed inte sagt att svåra känslor av sorg, saknad efter drömbarnet, oro inför framtid och allt extra arbete, kamp med myndigheter i stunder tär på parrelationen och påfrestar ett normalt familjeliv.

Vi har en modell, ett Habiliteringsprogram, för Down syndrom i Falun. Jag vågar inte ens generalisera och säga att det är generellt för Dalarna. Det finns alltid det som är lika och det som är olika. I det habiliteringsprogram vi utgår från ingår det ett generellt medicinskt vårdprogram som gäller för barn med Downs syndrom. Den rent medicinska aspekten är viktig men den pedagogiska och den psykosociala är minst lika viktigt. I vårt "Downteam" har jag under mina 20 år i Falun samarbetat med samma specialpedagog och sjukgymnast. Jag inser att det är en unik kompetens som mina kollegor har. Specialpedagogen har tidigt tillägnat sig Irene Johanssons metod med arbetet med tidig kommunikation. Sjukgymnasten har även personlig erfarenhet som förälder till barn med Downs syndrom. Hennes flicka är idag vuxen. I teamet ingår även sjuksköterska och kurator. Personerna på dessa tjänster har bytts ut men arbetssättet har fungerat länge utifrån dagens modell.

Logoped, arbetsterapeut och dietist finns med i det "utökade teamet" d.v.s kommer in senare.

Läkare från barnkliniken medverkar också.

När ett barn föds med Downs syndrom går jag som psykolog och sjuksköterskan till Barnkliniken och etablerar en första kontakt. Fokus är då att möta föräldrar som fått det oväntade beskedet om sitt barn. Vi berättar då vad familjen kan erbjudas från Habiliteringen. I vår modell ingår att psykologen etablerar en kontakt tidigt. Kuratorns roll är mer självklar för många. Psykologen efterfrågas inte automatiskt lika lätt. Sjuksköterskan är viktig när föräldrarna kommer hem och oroas i det som är annorlunda vad gäller omvårdnad. Det känns naturligt i vår modell att jag och sjuksköterskan åker hem och följer upp det första samtalet som vi haft på Barnkliniken. Vi berättar då mer om det stöd familjen får genom kurator och vad vägledning i den tidiga stimuleringen går ut på som ges av specialpedagog/sjukgymnast genom hembesök utifrån familjens behov. Vi erbjuder även föräldragrupp, BVC-grupp för föräldrar till barn med en relativt ny habiliteringskontakt, oavsett diagnos, som leds av kurator/psykolog och sjuksköterska.

När jag nu funderar på min erfarenhet utifrån Bims avhandling slås jag av följande: En stor del av de föräldrar jag mött och haft mycket kontakt med i det initiala skedet fortsätter en mer intensiv kontakt med specialpedagog och sjukgymnast. Ja deltar i dialog med familj men arbetar inte direkt med de "utvecklingsstimulerande" åtgärderna. De föräldrar jag har mer kontakt med under längre tid är just de som Bim beskriver som de kämpande, de som har svårt att i vardagen leva det liv som barnet kräver. Jag har emellertid varit förvånad att så många föräldrar klarar att hitta en strategi att leva vidare trots den stora påfrestningen på parrelationen, på familjen som det innebär att få ett barn som kräver så mycket mer av föräldrarna för att utvecklas optimalt. Att få professionell hjälp att bygga upp en positiv förväntan på barnet där de små framstegen förstärks och lyfts fram tror jag är avgörande för hur föräldrar ser just sitt barn. Först och främst som det barn det är när det finns så mycket mer personlighet och anlag än just det som kommer av kromosomavvikelsen. Det jag ser som avgörande för de föräldrar som fortsätter att ha svårt är framför allt de föräldrar som har ett svagt eget nätverk. Ofta hänger det ihop med komplikationer som har att göra med den internaliserade föräldrarepresentationen, d.v.s. kanske de som har svårast att få stöd från mor- och farföräldragenerationen. En av de mammor som Bim intervjuade uttryckte att det kändes svårt att få ytterligare ansvar för att

trösta sin egen mamma när hon själv skulle behöva som mest tröst.

Jag har även mött föräldrar som har svårt att leva "Det långsamma livet" som barnet behöver. Svårighet att förena egna karriärambitioner och intressen med allt det extra som barnet behöver. Jag ser dock inte någon skillnad i mönster utifrån förälders utbildningsnivå eller yrkesinriktning.

Det är svårt för alla föräldrar som Habiliteringen möter att hitta just lagom förväntansnivå på nästa steg i barnets utveckling då barnet har en annorlunda utveckling och ger svaga signaler. Det är den vuxne som måste ta initiativ till samspel och skapa förväntan hos barnet. Jag har inte sett något mönster utifrån faktorn hos barnet, t ex grad av utvecklingsstörning, tilläggshandikapp, passiv - alert initialt som påverkar föräldrarnas anpassning. Jag tror att det är mer faktorer hos föräldrar och nätverk som är mer avgörande.

Det var nu många år sedan jag första gången hörde Bims kollega Margareta Berg-Brodén berätta om Viktoriagårdens riskmammor och riskbarn i den grundläggande anknytningsprocessen. Jag minns tydligt Margaretas intensiva berättelse på Habiliteringspsykologernas konferens i Helsingborg. Den minnesbild jag har från detta tillfälle är vitsipporna som lyste starkt på marken, tätt omslutna av vitt glänsande björkstammarna utanför konferenslokalen. Inne i konferenslokalen berättade Margareta med en hängiven intensitet hur man på Viktoriagården arbetade med den grundläggande anknytningsprocessen. Att hjälpa mammor att se betydelsen av det hon gör i samspelet och förvänta signaler från barnet. Att förstärka barnets signaler. Det är från den verksamheten även Bim har sina erfarenheter. Jag har under många år senare haft kvar den "bilden". Den ljusa hoppfulla inramningen av den sköra anknytningsprocessens primära skede. Vilken utveckling det blir av den positiva spiralen då det finns en stark ömsesidiga vilja från mor-barn att etablera samspel.

(Stora torget och rådhuset i Karlstad)

Många år senare bjöd min specialpedagogkollega in just Margareta Berg-Brodén till Rättvik när specialpedagogerna hade sin årliga konferens. Jag fick en specialinbjudan att vara med. Efter konferensen kommenterade min kollega ”- Gunilla, jag känner mig stärkt av att vi är på rätt väg i arbetet i vårt Downteam!” Hon menade att vårt arbete gick ut på just detta. Förstärka det där lilla extra som barnet behöver för att bli sedd i sin kommunikativa intention. Att skapa en positiv förväntan till att det finns en stark ömsesidig önskan till kontakt från barnet. Att hjälpa föräldern att våga ha en tilltro till barnets resurser. Kanske ibland idealisera! Överdriva det positiva som grundlägger anknytningen. En ”vaccinering” mot de stunder när det känns som att det står still med utvecklingen, när man faller tillbaka i sorg och oro inför framtiden. ”- Det blev inte som vi väntat, men hon blev något särskilt.”

Låt oss använda föräldrarnas ord i avhandlingen som utgångspunkt för att förbättra vårt arbete på Habiliteringar i förhållande till föräldrar som är beroende av oss. Att ta del av föräldrars alla motstridiga känslor och stå ut tillsammans med föräldrarna med att det är mycket som är motstridigt är många gånger det bästa vi kan erbjuda som psykologer. En nära dialog och lyhördhet är en förutsättning för att få en sådan information som Bim och Anette fått om vad som kan förbättras.

Låt oss arbeta utifrån Bims uppmaning att låta kommunikationen och mötet mellan människor bli det mest betydelsefulla i alla led från läkaren som ger det första beskedet och hela kedjan av möten mellan familj och professionella i den livslånga processen. Det är när vi kommer riktigt nära som vår förståelse fördjupas. Mest nära föräldrarollens både lyckliga och sorgliga stunder har jag personligen varit genom min väninna. Jag är tacksam för den erfarenheten. Jag vill därför avsluta med en dikt som hon skrev till sin son med utvecklingsstörning:

Udda Annorlunda

*En gång var du drömd
i ljuva sommardrömmar väntad
efterlängtd
en arvfurste av silverströmmar*

*Och släkt och vänner gick och väntade
gjorde vackra saker som var tänkta*

*för en arvfurste av silverströmmar
ett underbarn
en ström av ljuva drömmar*

*Men sekunder ändrade dit liv
och du blev Udda Annorlunda
med livet fyllt av strid
och mycket att begrunda*

*Så du blev aldrig
någon arvfurste av silverströmmar
men du blev all min glädje
all min sorg
och alla mina drömmar*

(Ann-Marie Bengtsson)

En sagolik avhandling! skriver Karl Grünewald i Intra 4/03

Jag instämmer!
Läs den! - Beställ den!

Bim Riddersporre: ”Att möta det oväntade. Tidigt föräldraskap till barn med Downs syndrom.” 2003. 197 sidor.

Avhandlingen kan beställas från Bim Riddersporre och kostar 150:- inklusive porto. Beställ helst genom e-mail till bim.riddersporre@lut.mah.se eller per tel. 0709 655309.

Gunilla Svensson
Psykolog på Habiliteringen i Falun
Ordförande i SHPF

Till minne av Ulla Nilsson 1946-2003

Ulla Nilsson kom till vår arbetsplats Habiliteringscenter Sollentuna i början av 1996. Hon hade då arbetat länge som skolpsykolog men kände att hon ville pröva något nytt. Nyfiket och oförväget tog hon sig an denna nya målgrupp, dvs. vuxna personer med utvecklingsstörning, och förkovrade sig snabbt inom verksamheten. Som arbetskamrat var hon generös och öppen för nya idéer, tog själv nya initiativ till utveckling av arbetsmetoder och samarbetsformer, bl.a. genom studieresor till andra landsting. Hon var en hängiven deltagare i det Psykoterapiforum som startades på Länscentrets psykoterapimottagning med syfte att utbyta erfarenheter kring psykoterapi med personer med utvecklingsstörning.

Ulla var en mycket uppskattad person i teamet här på arbetsplatsen. Med sin underfundiga humor, sin härligt personliga berättarförmåga, både i tal och skrift, delade hon med sig av sina iakttagelser, bara hennes

mötesprotokoll kunde vara en fröjd att läsa. Hon var också en självklar person att anlita när det skulle skrivas verser eller sångtexter och hon delade även med sig till arbetskamrater av

sina kunskaper i handarbete; hon var duktig på att väva, sticka och knyppla.

Ulla var en friluftsmänniska som älskade att åka skidor i fjällen och som högt uppskattade naturens skönhet, så till den grad att hon för fyra år sedan bröt upp från sitt hem i Sigtuna för att slå sig ner i ett litet vitt hus vid havet i norska Ålesund. Därifrån har vi per brev och mail fått ta del av hennes personliga betraktelser kring norsk natur, kultur och hennes dagliga arbetsliv. Som POMS-bladetläsare har ni säkert sett hennes reportage från den norska rehabiliteringen och några av er med oss fick ett sista farväl då hon förra våren kom till Stockholm för att föreläsa för Nätverket för psykoterapi med personer med utvecklingsstörning.

Ulla avled i november 2003. Hon hade då i ett par år kämpat mot sin cancer. Ulla efterlämnar man och tre vuxna barn som varit ett stort stöd för henne under hennes sjukdom. In i det sista bodde hon i sitt lilla vita hus vid havet och den storslagna utsikten därifrån gav henne glädje även i stunder då kraften svek.

Ulla var en kollega och arbetskamrat som är saknad av många. Kanske saknar vi allra mest de stunder då Ulla med sin värme och humor ofta lyckades se det roliga och dråpliga i de besvärligaste av situationer. Vi minns henne med stor värme och är glada över att ha fått uppleva henne.

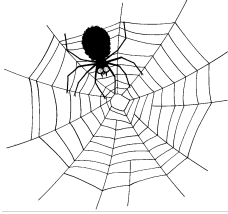
Anna-Stina Geust
Anne Thinesen-Grönmark
Maria Wahlberg

Vänern, från Hammaröns sydspets. Under horisonten ligger Västergötland.

Visste du förresten att en *korda* (hur var det med fysiken nu igen?) från Karlstad till Vänersborg, faktiskt hamnar 450 m under vattenytan halvvägs! Det innebär så där 350 m under sjöbotten!

Visst är jorden rund!

Nätverken

UPPROP PSYKOTERAPINÄTVERKET

Hej!

Nu börjar det bli dags igen för "PSYKOTERAPINÄTVERKET" att träffas. Lokal är bokad och datum är bestämt. Skriv in i almanackan Fredag den 7/5. Sist det begav sig var någon gång i maj förra året - det blev väldigt lyckat. Ni som tidigare varit med vet att vi - d.v.s. psykoterapimottagningen här i Stockholm - tillsammans med Sveriges Handikapppsykologers Förening brukar kalla till en gemensam konferens en gång per år till självkostnadspris.

Ni vet då också att för att det ska vara möjligt att genomföra detta så krävs att minst tre kollegor är villiga att tala och dela med sig av sina erfarenheter från en terapi - en terapi där personen har ett begåvningshandikapp (grupp 1). Du kan också presentera egna tankar och erfarenheter utan att utgå från en specifik terapi. På så sätt får vi ihop programmet.

Alltså, du som tycker det är dags att dela med dig till oss andra, hör av dig! Skicka gärna ett mail eller ring även om du bara nästan skulle vilja... . Som vi tidigare sagt så träffas vi lite opretentiöst för att utbyta tankar och ge varandra stöd. Hör av dig senast 1/3 så vi kan börja sätta ihop programmet. För den som bidrar till programmet kostar deltagandet i konferensen ingenting. För information om nätverket se <http://www.poms.nu/terapi.htm>.

Konferensen blir som vanligt här i Stockholm.

Hör av dig!

Psykoterapimottagningen för vuxna med funktionshinder

Stefan Lycknert, 08-6906028

Kjell Nordenstam, 08-6906030

Karin Ekwinska ,08-6906031

Elisabeth Bjernevall, 08-6906029

Gunnel Löfberg, 08-6906013

Lena Fager, 08-6906054

(Om du skickar mail: namn.namn@hab.sll.se)

Våra nätverk, såsom vi känner till dem just nu:

- **Psykoterapi**
Kjell Nordenstam
(kjell.nordenstam@hab.sll.se)
- **Sexuella övergrepp**
Anders Svensson
- **Kommunanställda psykologer**
Mattias Eriksson
(mattias.eriksson@eslov.se)
- **Utvecklingsstörda som föräldrar**
Lydia Springer
(lydia.springer@lul.se)

Besök nätverken på hemsidan, bidra med inlägg och håll debatten igång!

Nätverket "Särskola" misstänker vi har upphört, men har du information om dess existens så är vi tacksamma om vi kan få veta det!

Om hemsidan och POMS-bladet!

www.poms.nu är Sveriges Handikappspsykologers Förenings plats på Internet. Hemsidan är under uppbyggnad och hur den utformas är till stor del beroende på vad vi vill ha hemsidan till. Idéer och förslag till hur vi kan utveckla sidan tags tacksamt emot! Numera är tidningen endast tillgänglig på nätet för medlemmarna i Sveriges Handikappspsykologers Förening.

Som du har sett på hemsidan så publicerar vi POMS-bladet i två olika format:

HTML-formatet är det traditionella formatet på nätet. Det ger små filer, snabba att ladda ner (fast bilderna tar alltid lite tid) och är därför mer lättillgängligt speciellt om man sitter vid ett telefonmodem och läser. Där är också tidningen nedbruten så att varje artikel utgör en egen fil och är enspaltig vilket gör det lättare att läsa på skärmen. Du behöver alltså inte vänta på att hela numret av POMS-bladet ska laddas hem.

PDF-formatet (portable document format) kräver att du har programmet Acrobat Reader på din dator. Programmet är gratis och du kan ladda hem det via en länk på vår hemsida om du saknar det. Detta format innebär att tidningen ser ut likadan oavsett vilken dator du läser den på, om du har en PC eller en Mac.

Detta format ger större filer, tar alltså längre tid att ta hem. Men sitter du på en bredbandsförbindelse så spelar detta ju inte så stor roll. Tidningen utgör dessutom en enda fil, du laddar alltså hem hela tidningen på en gång och kan då lämpligen spara den på din dator.

Vill du skriva ut POMS-bladet på din skrivare ska du förstås välja pdf-formatet.

Vi har strävat efter att bibehålla samma utseende på den nätdistribuerade versionen som på den tidigare tryckta.

Hur vet man då när POMS-bladet finns att läsa?

Till alla som vi har lämnat e-mailadress till webbmaster kommer vi att skicka ett mail som avisering.

Där kommer även länken till vår hemsida att finnas att klicka på.

Vi kommer även att meddela varje publicering via Psykologtidningen .

Vi ses på nätet!

Mattias Eriksson, webbmaster
webmaster@poms.nu

Bo Kahnberg, redaktör POMSbladet
pomsbladet@poms.nu

Det var allt för den här gången, tillika första renodlade nätversionen av vårt anrika föreningsblad!

Bidrag av alla slag välkomnas såväl till POMSbladet som till vår hemsida.

Bilden till höger visar denna gång redaktören som fiskar efter bidrag att publicera. Låt honom inte gå hem tomhänt nästa gång!

Ha en skön vår!

Bo Kahnberg, red

